

# פרשת כי תבוא: האם האוכל לחם ויצא מביתו, צריך לברך שוב

בס"ד

## פתיחה

בפרשת השבוע כותבת התורה, על משה המצווה את בני ישראל שביום בו יעברו את הירדן, יקיימו מעמד בהר גריזים ובהר עיבל. מעמד שיכלול אמירת ברכות וקללות, הקמת מזבח וכתובת ספר תורה על גבי אבנים אותן שדו בשיד: "וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן אֶל־הָאָרֶץ... וְהִקְמַתְּ לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׂדַתְּ אֹתָם בְּשִׁיד". אלא, שבניגוד לציווי של משה המורה לקיימו ביום בו יעברו את הירדן, בספר יהושע (ח, ל) מסופר שהמעמד התקיים רק לאחר כיבוש יריחו והעי, ודנו המפרשים מדוע:

**אפשרות ראשונה** כתב רבי ישמעאל בירושלמי (סוטה ז, ג), שאין כוונת ציווי משה להורות שממש באותו יום שעוברים יש לקיים את המעמד, אלא שיש לקיים מעמד זה בהקדם, ולאחר מעבר הירדן. **אפשרות שניה** הציעו **רש"י** ו**רד"ק** (יהושע שם), שלמרות שפרשה זו נכתבה לאחר כיבוש העי, למעשה בוצעה ביום בו עברו את הירדן. איך הצליחו להגיע להרים אלו, הנמצאים ליד שכם אם באותו יום עברו את הירדן? רבי יהודה (סוטה שם) מציע שהגיעו לשם בדרך נס, והלכו מרחק עצום באותו היום. לפי רבי אלעזר לעומת זאת, לא הגיעו להרים ממש, אלא הקימו שתי ערמות אדמה גדולות, להן קראו הר גריזים והר עיבל. ובלשון הרד"ק:

"אֲזַי בָּנָה יְהוֹשֻׁעַ מִזְבֵּחַ לִיקְוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר עֵיבֵל: אִז כְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הַיַּרְדֵּן, וְאֵין מוֹקֵדֶם וּמֵאוּחֵר בַּתּוֹרָה, כִּי כֵן כָּתִיב בְּסֵפֶר תּוֹרַת מֹשֶׁה 'וְהָיָה בַּיּוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן וְגו' וְהִקְמֹתֶם לָךְ אֲבָנִים גְּדֹלוֹת וְשָׂדַתְּ אֹתָם בְּשִׁיד, וּבִנִּיתֶם שֶׁם מִזְבֵּחַ וְגו'..." וכן אמרו רבותינו ז"ל בו ביום עברו את הירדן ובאו להר גריזים ולהר עיבל, והביאו את האבנים ושדום בשיד, וכתבו עליהם את כל דברי התורה, ובנו מזבח והעלו עולות ושלמים, ואכלו ושתו ושמחו וברכו וקלסו וקפלו את האבנים."

בעקבות התורה הכותבת על מעמד הברכות והקללות, נעסוק השבוע בהלכות ברכות ובשאלה, האם המברך על מאכל ושינה את מקומו, צריך לברך שוב על המאכל כאשר הוא חוזר למקומו. נראה את מחלוקת הראשונים מה נקרא שינוי מקום, האם יש הבדל בין מאכלים שברכתם 'המוציא' ו'מזונות', לבין מאכלים שברכתם 'העץ' ו'שהכל', ומה הדין כאשר בשעה שברך על המאכל, ידע שישנה את מקומו, והתכוון לכלול בברכתו את כל המקומות.

## שינוי מקום

הגמרא במסכת פסחים (קא ע"א) כותבת, שבמקרה בו אדם שינה את מקומו מבית לבית, עליו לברך שוב על מאכלו, שכן שינוי המקום נחשב כהפסקת הסעודה הקודמת, דבר הזוקק ברכה מחודשת. עוד מוסיפה הגמרא, שבמקרה בו שינה אדם ממקום למקום, הוא לא צריך לברך שוב. נחלקו הראשונים, מה הכוונה "ממקום למקום" שאין צריך לברך:

א. **רש"י** (ד"ה ממקום) סבר, שהמשנה מקומו באותו בית, אינו צריך לברך, גם כשמקומות אלו ממש נפרדים, כמו בית ועליה שעל גביו. כך סבר גם **הר"ן** (כ ע"א בדה"ר) שהוסיף, שלמרות שלעניין קידוש במקום סעודה, המקדש בבית לא יכול לאכול בעליה, שכן זה נחשב שינוי מקום, יש לחלק, שכן סעודה ממש אדם קובע רק במקום אחד, ולכן אין לקדש במקום אחד ולאכול במקום אחר, אך כאשר מדובר בסתם אכילה או שתייה, כוונת אדם לאכול ולשתות בכל ביתו, ואין בכך היסח הדעת<sup>1</sup>. ובלשון **המאירי** (שם):

"כבר ביארנו באלו ששמעו קידוש בבית כנסת שלא יצאו ידי יין, והוא שאמרו שנוי מקום צריך לברך. ומכל מקום בזו דוקא מבית לבית, אבל מפנה לפנה או מבית לעליה לא, ואף על פי שלענין קידוש אתה קורוהו שינוי מקום קידוש, שאני שהדבר תלוי בסעודה, ואין נקרא מקום סעודה אלא המקום שהוא אוכל בו, והרי אין דרך בני אדם לקבוע סעודה אלא במקום אחד שבבית, אבל שתייה דרך בני אדם לקבוע בו מקום בכל מקום שבבית."

ב. **תוספות** (ד"ה אלא) חלקו וסברו, שכאשר הגמרא כותבת שהמשנה ממקום למקום אין צריך לברך שוב, כוונתה למקרה בו אדם משנה את מקומו מפנה לפינה באותו החדר, אך אם הוא משנה את מקומו מהבית לעליה, למרות שמדובר באותו הבית, צריך לברך. ייתכן שכך פסק גם **רבינו חננאל** (פסחים שם), שאף גרס בגמרא שהמשנה מפנה לפינה לא צריך לברך. נמצא שלפי שיטתם, שאין הבדל בין קידוש במקום סעודה לבין שינוי מקום בברכות, ובשני המקרים, אין לשנות מקום מחדר לחדר באותו הבית.

כדבריהם פסקו **השולחן ערוך** (קעח, א) והאחרונים, ולכן לכאורה לא ניתן לעבור עם מאכל מחדר לחדר. עם זאת כפי שהעיר **הרמ"א** (שם), בעקבות ההשוואה לקידוש במקום סעודה, כשם שכתבו התוספות (פסחים שם, ק ע"ב דה"י), שבקידוש במקום סעודה מותר לקדש בחדר אחד ולאכול בחדר אחר אם בשעת הקידוש כוונתו לכך, כך בדיני ברכות. משום כך לא נזהרים שלא לעבור עם מאכל מחדר לחדר, שכן בזמן הזה רגילים לנוע עם אוכל בתוך הבית ממקום למקום, ולכן יש בשעת הברכה מעין כוונה לכך. ההיתר מתחזק במקרה בו בשעת הברכה רואים את החדר השני אליו הולכים, שכן במקרה זה ניתן להחשיבם כאותו המקום.

## סייגים

כאמור, היוצא חוץ לביתו צריך לברך מחדש, וגם כוונה בשעת הברכה אינה מועילה. אמנם, נאמרו באחרונים מספר סייגים:

א. **המור וקציעה** (קעח, ד"ה בין) סבר, שבמקרה בו אדם יצא לרגע קט אל מחוץ לביתו, כמו לזרוק את הפח, הוא לא צריך לברך שוב, אפילו כאשר אכל דברים קלים כמו פירות. ונימק, שהסיבה שיש לברך שוב בשינוי מקום, היא מחמת היסח הדעת, וביציאה כל כך קצרה אין הסחה. כך סבר גם **הרב משה פיינשטיין** (אג"מ ה, טז), שהוסיף שטוב במקום האפשר לחשוש **למשנה ברורה**, הסובר שגם יציאה קלה נחשבת כהסחה, ולכן יש לברך ברכה אחרונה לפני היציאה, וברכה ראשונה בחזרה.

ב. **האורחות חיים** (ברכות ס"י יח) כתב, שבמקרה בו אדם נמצא בגינה מלאה עצי פרי, אם התכוון לכך בשעת הברכה, הוא לא צריך

<sup>1</sup> כפי שציין הר"ן במפורש, נמצא שבמקרה בו אדם אוכל לחם, גם שינוי ממקום למקום באותו הבית נחשב כשינוי (אם כי לקמן נראה, שלמעשה גם לשיטתו לא צריך לברך). יתכן שאפשרות שונה עולה מדברי **המהר"ם חלאווה** (פסחים שם, ד"ה הא), שסבר שיש דין מיוחד בקידוש במקום סעודה המצריך אכילה באותו המקום ממש, דין שאינו קיים בשינוי מקום הברכה, ולפי זה גם בלחם ניתן לשנות ממקום למקום.

לברך שוב כאשר עובר ממקום למקום בגינה. וביארו בשיטתו, ושיטת השולחן ערוך (קעח, ג) שהביא דבריו, שכיוון שמדובר במקום מוקף מחיצות, נחשב המקום כבית אחד, שמועילה מחשבה. כך הסבירו מדוע פסק השולחן ערוך (שם, ב) בעקבות הרמב"ם שהאוכל במזרח עץ תאנה ומשנה מקום למערב צריך לברך, שכיוון שלא מדובר באזור המוקף מחיצות, וכן גזע התאנה מסתיר את צדדיה השונים, ממילא נחשבת ההליכה כשינוי מקום המצריך ברכה מחודשת. ובלשון שולחן ערוך הרב (שם, ט):

"אם אוכל בחדר אחד, אף על פי שיש מקום גבוה באמצע ובא לאכול אחריו... אין זה שינוי מקום, שכיון שמוקף מחיצות הרי הכל אחד. וכן אם היה בגן ורוצה לאכול מפירות כל אילן ואילן, כיון שבירך על אחד אין צריך לחזור ולברך על האחרים אם היה בדעתו כן כשבירך... אם אין הגן מוקף מחיצות אין דעתו מועלת כלום לכל האילנות, שאינו רואה מקומו הראשון, שזהו שינוי מקום. ומגן לגן המוקפים מחיצות כל אחד בפני עצמו, אפילו הן סמוכים זה לזה צריך לחזור ולברך"

ג. **הרמב"ם** (ברכות ד, א) פסק שהולכי דרכים האוכלים במהלך הליכתם, ברכה אחת מועילה לכל ההליכה, שכן לא קבעו מקום לאכילתם. עוד הוסיף הרב **משה פיינשטיין** (אג"מ ב, מז), ובכך חלק על **הח"י אדם** (נט, י), שאפילו אם התחילו בביתם את האכילה, אם בכוונתם להמשיך את האכילה בדרך, אין בשינוי המקום היסח הדעת, ובלבד שאין הפסק משמעותי באכילתם. אמנם הוסיף, שטוב לחשוש לח"י אדם, ולכן טוב שלפני היציאה יברך ברכה אחרונה, יברך שוב בדרך ברכה ראשונה, ואז יחשב כהולך דרכים.

### אלו מאכלים טעונים שוב ברכה

לכאורה כפי שראינו עד כה, האוכל מאכל כל שהוא אין לו לשנות את מקומו, ואם שינה עליו לברך שוב. ואמנם כפי שכותבת הגמרא במסכת פסחים (קא ע"ב) כך דעת רב ששת, אולם לדעת רב חסדא, המשנה מקום כאשר בירך קודם על מאכלים 'הטעונים ברכה לאחריהם במקומם', דהיינו מאכלים שצריכים לחזור ולברך ברכה אחרונה במקום האכילה, אין צורך לברך שוב כאשר חזר למקומו. טעם הדבר הוא, שכיוון שעליו לחזור ולברך במקום האכילה, אין היציאה החוצה נחשבת הפסק. נחלקו בפסק ההלכה:

א. **הרי"ף** (כ ע"ב בדה"ר) ו**הרמב"ם** (ברכות ב, ג), פסקו להלכה כדעת רב ששת, שאפילו האוכל לחם ומשנה מקומו, צריך לברך שוב כאשר הוא חוזר למקומו. ראייה הביאו מכך שהגמרא מקשה על שיטת רב חסדא מברייתא, הכותבת שבני אדם ששינוי מקומם בשעת סעודה הכוללת לחם, לא צריכים לברך שוב כאשר הם חוזרים למקומם, אך בתנאי שהשאירו שם סועד אחד 'ששומר' את הברכה. ועל אף שהגמרא דוחה את הקושיה, יישובה דחוק, ולכן הלכה כרב חסדא. ובלשון הרי"ף:

"רב חסדא וקאמר, הא דאמרת שנוי מקום צריך לברך, לא אמרן אלא בדברים שאינן טעונים ברכה לאחריהן במקומן, כגון פירות ויין, אבל בדברים שטעונים ברכה לאחריהן במקומן כגון פת ומיני דגן אין צריך. מאי טעמא? לקבעיה קמא הדר. ורב ששת אמר אחד זה ואחד זה צריך לברך... וקאמרי רבואתא הלכתא כרב ששת דתניא כוותיה, ואף על גב דשני רב נחמן בר יצחק (= את הקושיה על רב חסדא), לא סמכינן אשינויא."

ב. **התוספות** (קב ע"א ד"ה כשהו) ו**הרא"ש** (י, ו), חלקו ופסקו להלכה כדעת רב חסדא, שדברים הטעונים ברכה במקומם, אינם זקוקים שוב ברכה בעקבות שינוי מקום, שכן הגמרא מביאה ברייתא נוספת המסייעת לו, ובה מפורש שחברים ששתו יין בסעודה ועזבו את מקומם, גם אם לא השאירו אדם מאחורה, אינם צריכים לשוב ולברך כאשר שבו למקומם<sup>2</sup>. עוד הוסיף הרא"ש שאין לקבל את טענת הרי"ף, שהיישוב לקושיה על רב חסדא הוא יישוב דחוק, ואדרבה, מדובר ביישוב מצוין.

מה הכוונה 'דברים הטעונים ברכה במקומם', שאינם מחייבים ברכה שנית לאחר שינוי מקום (וממילא גם המסיים לאכול ושכח לברך ברכה אחרונה, לכתחילה צריך לחזור למקום האכילה ולברך וכדברי הגמרא בברכות (נא ע"א)) **הרשב"ם** (ד"ה ה"ג) סבר, שהכוונה לכל מאכל או שתייה, עליהם מברכים מעין שלוש או ברכת המזון. ראייה הביא מהברייתא שראינו, בה כתוב שחברים ששתו יין, אינם צריכים לחזור ולברך שוב כשיחזרו. **התוספות** (קא ע"ב ד"ה אלא) בעקבות מספר קושיות לא קיבלו גרסה זו, וסברו שרק לחם ואולי גם מיני מזונות מצריכים ברכה במקומם, והמשנה את מקומו וחוזר, לא יצטרך לברך עליהם שוב.

### להלכה

נחלקו השולחן ערוך והרמ"א (קעח, א - ב) בפסק ההלכה, כאשר הפסיקה תואמת את דרכם הכללית בפסק ההלכה:

א. **השולחן ערוך** פסק כרי"ף, שאפילו האוכל לחם ומשנה מקומו, כאשר שב, עליו לברך. עוד הוסיף בעקבות הרמב"ם, שבמקרה זה לא די בברכה ראשונה לפני אכילתו, וכיוון ששינוי המקום נחשב כהפסקה ממש, עליו לברך קודם כל ברכת המזון, ורק אחר כך שוב ברכה ראשונה. ב. **הרמ"א** חלק ופסק כתוספות, שהאוכל לחם לא צריך לברך כששב למקומו. עוד הוסיף, שגם בשאר מאכלים ששינוי מקום מצריך ברכה, די בברכה ראשונה בלבד, כמו המסיח דעתו, ואין צורך בברכה אחרונה לפני. ובלשונם:

"היה אוכל בבית זה ופסק סעודתו והלך לבית אחר... הואיל ושינה מקומו צריך לברך למפרע על מה שאכל; וחוזר ומברך בתחלה המוציא, ואחר כך יגמור סעודתו. הגה (= רמ"א): יש וסוברים ששינוי מקום אינו אלא כהיסח הדעת, ולכן אם שינה מקומו למקום אחר אין צריך לברך אלא לפני מה שרוצה לאכול, אבל לא על מה שכבר אכל."

לסיום יש להעיר, שהשולחן ערוך (שם, ה) בניגוד לרמ"א פסק שגם מיני דגן, נחשבים כדברים הצריכים ברכה במקומם (ולא רק לחם). ועל אף שביחס לשינוי מקום אין לכך משמעות, שכן כאמור בכל מאכל הוא דורש ברכה מחודשת, בכל זאת יש לכך משמעות, שכן לשיטתו גם במיני דגן, המסיים לאכול ושכח לברך, לכתחילה עליו לשוב למקום האכילה כדי לברך.

**שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שיעוד אנשים יקראו<sup>3</sup>...**

<sup>2</sup> יש להעיר, שהתוספות במסכת עירובין (מ ע"א ד"ה אדעתא), כותבים שבמחלוקת רב ששת ורב חסדא, הלכה כדעת רב ששת. שכן רב ששת הוא בקיא מאוד, ורב חסדא היה מפלפל גדול, והגמרא במסכת הוריות (יד ע"א) כותבת ש'סיני', דהיינו הבקיא, עדיף מ'עוקר הרים', דהיינו המפלפל. עם זאת, אין בכך בהכרח סתירה לדברי התוספות בסוגיה שלנו, שכן מעבר לכך שאנשים רבים כתבו את התוספות וייתכנו מחלוקות, בפשטות הכלל שהלכה כרב ששת אינו כלל גורף, וכאשר לדוגמא יש ברייתא המסייעת לרב חסדא, אין מניעה לפסוק כמותו.

<sup>3</sup> מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף? מוזמן במייל: [tora2338@gmail.com](mailto:tora2338@gmail.com) או בערוץ הוואטסאפ 'הלכה בפרשה'.